

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

УДК 330.142:30

Г. М. КОЛОМІЄЦЬ

доктор економічних наук, професор
професор кафедри економічної теорії
та економічних методів управління
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
gkolomiets@karazin.ua
ORCID ID: 10000-00034561-0550

Е. І. АЛІЄВА

аспірантка кафедри економічної теорії
та економічних методів управління
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
el05.alieva@gmail.com

ГЛОБАЛЬНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ: ПОЛІКОНТЕНТНІСТЬ РОЗВИТКУ¹

Розглянуто процес становлення глобального соціального капіталу, зміст і моделі розвитку цього феномену. Визначено, що глобальний соціальний капітал за умови спряження з національним соціальним капіталом може виводити національне господарство на траєкторію сталого розвитку.

¹ Дослідження виконане в межах планової науково-дослідної теми кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Актуальні траєкторії інформаційної економіки: імператив стійкої динаміки глобального господарства» (номер державної реєстрації 0114U000125).

Ключові слова: глобальний соціальний капітал, національний соціальний капітал, неформальні інститути, сталий господарський розвиток, формальні інститути.

JEL Classification: O10, F29.

Постановка проблеми. Імперативом стабільного розвитку господарської системи в умовах розгортання четвертої індустріальної революції, продуковані нею нерівномірності долучення до її вигащів [1], невизначеності наслідків [2] стає вибір і вибудовування формальних глобальних інститутів, що враховують формальні і неформальні національні інститути для забезпечення довіри в новому господарському контексті [3]. Усвідомлення цих процесів експертами всесвітніх організацій і привертання уваги світового політичного і бізнес-співтовариств у 2016 р. до цих проблем свідчить про надзвичайну актуальність і практичну значущість проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше поняття соціального капіталу було введено в науковий обіг наприкінці 60-х рр. минулого сторіччя в роботах Л. Д. Хеніфен [4]. У подальшому значний внесок у розгляд різних його властивостей зробили П. Бурдье, Дж. Коулмен, Р. Патнем і Ф. Фукуяма [5; 6; 7; 8]. Дослідження, що охоплювали економіку, соціологію, політологію, психологію значно просунули наукове розуміння цього феномену. Традиційно виокремлюють соціальний капітал на нано-, мікро- і макрорівнях: сімейний, організації і суспільства [9].

На сучасному етапі відповідно до зміни домінант економічного розвитку [10; 11] глобальні процеси задають визначальні параметри господарських процесів.

Формулювання цілей. Дослідження процесу становлення глобального соціального капіталу, змісту і моделі розвитку цього феномену.

Виклад основного матеріалу. Сучасному суспільству властиві соціальні зв'язки, що склалися історично, а також вибудовуються усвідомлено на основі вибору формальних інститутів, і від того, наскільки останні враховують неформальні норми, підсилюється взаєморозуміння і довіра між акторами і складається розвиткоорієнтованість. Це базові складові соціального капіталу, який забезпечує прогрес господарської системи. Соціальний капітал як ресурс не менш важливий, ніж інші чинники суспільного і економічного розвитку. Всі можливості ринку доступніше там, де соціальний капітал не в дефіциті [12].

Останні світові кризи стали сигналом нагальної потреби прискорення вибору і вибудовування формальних правил і інституцій, які б сприяли стабільному прогресу світової господарської системи як єдиного цілого, власне розвитку глобального соціального капіталу.

Глобальні неформальні інститути являють собою певний набір цінностей і переконань, що розділяються більшістю населення планети.

Існує три джерела формування неформальних глобальних інститутів:

- космополітизм – у невеликої, але впливової меншості людей існує усвідомлення спільної історичної долі глобального суспільства, чи то з точки зору навколишнього середовища, прав людини, моральних принципів, глобальної економічної взаємозалежності або геополітичної безпеки. Такі актори вважають себе громадянами світу;

- мультикультурна глобальна культура, яка характеризується гібридизацією і змішуванням культур.

- культура споживання (консюмеризм) безпосередньо пов'язана з формуванням глобального капіталістичного ринку [13]. Так, те що капіталізм є глобальним і всі країни зараз живуть в умовах капіталізму, є підставою для поширення ринкових цінностей і культури споживання в планетарному масштабі.

Джерелами національних неформальних інститутів є:

- культурна ідентифікація, яка означає існування певного набору цінностей і переконань, завдяки яким певні групи людей усвідомлюють себе як спільність. Культурна ідентифікація значною мірою є результатом географії та історії людських організацій, але вона також може бути сформована на основі конкретних проектів зі створення ідентичності;

- індивідуалізм – набір цінностей і переконань, спрямованих на пріоритетне задоволення потреб, здійснення бажань і реалізацію цілей кожного актора в ході його поведінкових орієнтацій [13].

Існування різних джерел неформальних глобальних та національних інститутів створює складну картину взаємодії між глобальним консюмеризмом, космополітизмом і глобальною гібридизацією, з одного боку, і національними, релігійними, територіальними, етнічними ідентичностями – з другого [13].

Формальними інститутами глобального рівня стають міжнародні організації, які напрацьовують стандарти, правила взаємодії транснаціональних, національних суб'єктів. Перш за все це такі організації, як Міжнародний валютний фонд, цілями якої є сприяння міжнародній співпраці у валютно-фінансовій сфері, забезпечення стабільності світової фінансової системи; Всесвітній економічний форум, який є платформою, що сприяє взаєморозумінню світових проблем, дає певні ринкові сигнали учасникам щодо глобальних трендів і загроз, а також інші організації, серед яких ООН, G7, Базельський комітет з питань банківського нагляду.

Розвиток глобального соціального капіталу може мати декілька сценаріїв на різних етапах його розвитку і для різних країн, що включаються в його орбіту.

Ідеальна модель цілісного глобального соціального капіталу можлива за гармонійного узгодження формальних та неформальних правил на макро- та мегарівні (рис. 1).

Макрорівень \ Мегарівень	Формальні	Неформальні
Формальні	1. Узгодження законів, стандартів господарських систем	2. Урахування при розробці національних норм міжнародних традицій і історії господарювання
Неформальні	3. Адаптація рутин, поведінкових установок до господарських законів, правил мегарівня	4. Коеволюція господарських практик

Рис. 1. Ідеальна модель глобального соціального капіталу (складено авторами)

Формування глобального соціального капіталу відбувається на основі національного соціального капіталу. Між глобальним і національним соціальним капіталом існує взаємозалежність.

Глобальний соціальний капітал почав формуватися еволюційно, через створення міжнародних організацій на основі узгодження норм і правил розвинутих країн.

На функціонування економіки впливають внутрішні та зовнішні фактори. Недоухування власних неформальних правил та орієнтація на міжнародні стандарти і традиції характерне для емерджентних систем. За такого сценарію виникають інституційні розриви. За таких умов національний соціальний капітал може приймати деструктивні форми, бо розробка національних стандартів та норм проходить без врахування власної історії господарювання (рис. 2.).

Макрорівень \ Мегарівень	Формальні	Неформальні
Формальні	1. Узгодження законів, стандартів господарських систем	2. Урахування при розробці національних норм міжнародних традицій і історії господарювання
Неформальні	3. Адаптація рутин, поведінкових установок до господарських законів, правил мегарівня	4. Коеволюція господарських практик

Рис. 2. Недоухування впливу неформальних інститутів у господарському розвитку (складено авторами)

Разом з тим виведення національного господарства на траєкторію сталого розвитку в сучасних умовах неможливо без спряження національного і глобального соціального капіталу.

Національний соціальний капітал за механізмом формування (вибору формальних політичних і економічних інститутів) відповідно до гіпотези Д. Асемоглу та Дж. Робінсона може бути класифікований таким чином:

- інклюзивні економічні + політичні інститути; інклюзивні економічні + екстрактивні політичні інститути;
- екстрактивні розвиткоорієнтовані економічні інститути + екстрактивні політичні інститути;
- екстрактивні розвиткоорієнтовані економічні інститути + інклюзивні політичні інститути;
- екстрактивні рентоорієнтовані економічні інститути + інклюзивні політичні інститути;
- екстрактивні рентоорієнтовані економічні інститути + екстрактивні політичні інститути.

Екстрактивні інститути створюються для вилучення доходів і багатства однієї групи суспільства на користь іншої. Як правило, екстрактивні інститути властиві диктатурі.

Інклюзивні економічні інститути, навпаки, сприяють розростанню свобод, ринкового обміну ресурсами, що призводить до зростання не тільки ВВП, але і добробуту. При розвитку інклюзивних інститутів виникає демократія і громадянське суспільство [14].

Вибір екстрактивних економічних і політичних інститутів як основи функціонування господарства створює порочне коло, що перешкоджає економічному та соціальному прогресу. Поєднання інститутів інклюзивного типу, навпаки, діє на благо суспільства і створює передумови для зростання національного добробуту.

При інклюзивних економічних та політичних інститутах імовірність змін типу розвитку господарської системи і переходу на траєкторію сталого зростання максимальна (рис. 3).

У той же час при інклюзивних інститутах, але екстрактивних економічних розвиткоорієнтованих чи рентоорієнтованих інститутах імовірність змін велика, але вони не завжди призводять до стійкого розвитку. Бо зміни відбуваються не на користь широкого кола акторів, без змін економічних інститутів на інклюзивні стійкий розвиток не є можливим.

Екстрактивні політичні інститути та рентоорієнтовані екстрактивні економічні інститути залишають національне господарство у пастці, через дуже низьку ймовірність змін інститутів неможливий вихід на траєкторію стійкого

росту. За цієї моделі національне господарство не може вирватися зі свого становища без зовнішнього втручання.

Екстрактивні політичні інститути також не сприяють створенню економічних інститутів, які будуть у довгостроковій перспективі призводити до стійкого зростання. Для переходу національної господарської системи на траєкторію сталого розвитку потребує спряження з розвитком глобального соціального капіталу, особливо для систем, які характеризуються властивостями з нижнього лівого квадрата (рис. 3).

Рис. 3. Групування моделей соціального капіталу за ймовірністю переходу на траєкторію стійкого розвитку (складено авторами)

Висновки. Прискорення частоти виникнення і глибина світових криз, мляве подолання їх наслідків, переплетення економічних, екологічних, технологічних ризиків, які підвищують ризик глобальних катастрофічних загроз, обумовлюють інтенсифікацію розвитку глобального соціального капіталу. Саме світові торгові, фінансові, правові та інші правила й норми, які утворюються міжнародними організаціями, спонукають до внутрішніх інституційних змін окремих національних господарств. Із початку глобальні формальні правила виробляються розвиненими країнами, які, звичайно, керуються власними інтересами. Адаптація національних господарств до глобальних формальних і неформальних інститутів стає передумовою стабільного розвитку світового господарства і національних економік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Доклад о мировом развитии Группы Всемирного банка 2016. Цифровые дивиденды [Электронный ресурс] / Группа Всемирного банка. – 2016. – Режим доступа: <http://documents.worldbank.org/curated/en/224721467988878739/pdf/102724WDR-WDR2016Overview-RUSSIAN-WebRes-Box-394840B-OUO-9.pdf>
2. The Global Risks Report 2016 11th Edition [Электронный ресурс] / World Economic Forum. – 2016. – Режим доступа: <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2016>.
3. Values and the Fourth Industrial Revolution Connecting the Dots Between Value, Values, Profit and Purpose. Global Agenda Council on Values (2014-2016) [Электронный ресурс] / World Economic Forum. – 2016. – Режим доступа: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Values_and_the_Fourth_Industrial_Revolution_WHITEPAPER.pdf.
4. Hanifan L. J. The Rural School Community Center / Hanifan. // Annals of the American Academy of Political and Social Science. – 1916. – №67. – С. 130–138.
5. Bourdieu P. Social Critique of the Judgement of Taste / P. Bourdieu, A. Distinction. – London : Routledge and Kegan Paul, 1984. – P. 234.
6. Коулман Д. Капитал социальный и человеческий / Дж Коулман // Общественные науки и современность. – 2001. – №3. – С. 121–139.
7. Патнэм Р. Процветающая комьюнити, социальный капитал и общественная жизнь / Р. Патнэм // МЭ и МО. – 1995. – №4. – С. 78
8. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма. – М., 2004. – 153 с.
9. Сысоев С. А. Институциональный аспект исследований социального капитала [Электронный ресурс] / С. А. Сысоев. – Режим доступа: <http://www.newpoliteconomy.org/publications/articles/10.pdf>.
10. Меленцова О. В. Изменения мирохозяйственных отношений как доминанта реформирования внешнеэкономических институтов / О. В. Меленцова // Вісн. ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Економічна». – №935. – Харків : ХНУ, 2011. – С. 49–53.
11. Коломієць Г. М. Інституційно-господарська платформа формування та розвитку інтелектуального капіталу / Г. М. Коломієць, І. І. Помінова // БІЗНЕС-ІНФОРМ. – 2014. – №6. – С. 19–23.
12. Татарко А. Н. Социальный капитал: теория и психологические исследования : монография / А. Н. Татарко, Н. М. Лебедева. – М. : РУДН, 2009. – 233 с.
13. Кастельс М. Власть коммуникации : учеб.пособие / М. Кастельс ; пер. с англ. Н. М. Тылевич ; под науч. ред. А. И. Черных ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2016. – 564 с.
14. Асемоглу Д. Почему одни страны богатые, а другие бедные. Происхождение власти, процветания и нищеты / Д. Асемоглу, Дж. А. Робинсон : [пер. с англ. Д. Литвинова, П. Миронова, С. Сановича]. – М. : Изд. АСТ, 2015. – 575 с.

REFERENCES

1. Doklad o mirovom razvitii GruppyVsemirnogo banka 2016. Tsifrovyye dividend. World Development Report of the World Bank Group, 2016. Digital dividend]. Retrieved from: <http://documents.worldbank.org/curated/en/224721467988878739/pdf/102724-WDR-WDR2016Overview-RUSSIAN-WebRes-Box-394840B-OUO-9.pdf>.
2. The Global Risks Report 2016 11th Edition. Retrieved from: <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2016>.
3. Values and the Fourth Industrial Revolution Connecting the Dots Between Value, Values, Profit and Purpose. Global Agenda Council on Values (2014-2016). Retrieved from: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Values_and_the_Fourth_Industrial_Revolution_WHITEPAPER.pdf.
4. Hanifan L. J. (1916). The Rural School Community Center». Annals of the American Academy of Political and Social Science. 67.
5. Bourdieu P. (1984). Social Critique of the Judgement of Taste. London. Routledge and Kegan Paul.
6. Koulman D. (2001) Kapitalsotsial'nyy i chelovecheskiy. Capital social and human. Obshchestvennyye nauki i sovremennost.3.
7. Patnem R. (1995) Prosvetayushchaya kom'yuniti, sotsial'nyy kapital i obshchestvennaya zhizn. Prosperous community, social capital and social life. ME i MO. 4
8. Fukuyama F. (2004). Doveriye: sotsial'nyyedobrodeteli i put' k protsvetaniyu. Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. Moscow.
9. Sysoyev S. A. Institutsional'nyy aspect issledovaniy sotsial'nogo kapitala. The institutional dimension of social capital research. Retrieved from: <http://www.newpoliteconomy.org/publications/articles/10.pdf>.
10. Melentsova O. V. (2011) Izmeneniya mirokhozaystvennykh otnosheniy kak dominant reformirovaniya vneshneekonomicheskikh institutov. Changes in global economic relations as a dominant reformation of foreign institutions. Visnik KHNU im. V. N. Karazina. Seriya «Yekonomichna». 935.
11. Kolomiyets H. M., Pominova I. I. (2014) Instytutsiyno-hospodarska platform formuvannya ta rozvytku intelektualnoho kapitalu. Institutional and economic platform of formation and development of intellectual capital. BIZNESINFORM. 6.
12. Tatarko A. N. (2009) Sotsial'nyy kapital: teoriya i psikhologicheskiye issledovaniya. Social Capital: Theory and psychological research. Moscow. RUDN.
13. Kastels M. (2016) Vlast' kommunikatsii: ucheb. posobiye. The power of communication: Textbook. Manual. Moscow: Izd. dom Vyshey shkoly ekonomiki. 2016.
14. Asemoglu D., Robinson, D. (2015). Pochemu odni strany bogaty, a drugiye bedny. Proiskhozhdeniye vlasti, protsvetaniya i nishchety. Moscow. Izdatelstvo AST.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2016.

А. Н. КОЛОМИЕЦ

доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономической теории и экономических методов управления Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

Е. И. АЛИЕВА

аспирантка кафедры экономической теории и экономических методов управления Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

ГЛОБАЛЬНЫЙ СОЦИАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ: ПОЛИКОНТЕНТНОСТЬ РАЗВИТИЯ

Рассмотрено процесс становления глобального социального капитала, содержание и модели развития этого феномена. Определено, что глобальный социальный капитал при условии сопряжения с национальным социальным капиталом может выводить национальное хозяйство на траекторию устойчивого развития.

Ключевые слова: глобальный социальный капитал, национальный социальный капитал, неформальные институты, устойчивое хозяйственное развитие, формальные институты.

G. M. KOLOMIETS

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of economic theory and economic methods of management V. N. Karazin Kharkiv National University.

E. I. ALIEVA

graduate student of the Department of economic theory and economic methods of management V. N. Karazin Kharkiv National University.

GLOBAL SOCIAL CAPITAL: POLYCONDENSATE DEVELOPMENT

Problem setting. Imperative of sustainable development of the economic system in conditions of uncertainty becomes the formal selection and building of global institutions that take into account formal and informal national institutions to ensure confidence in the new economic context. Understanding of these processes by experts of World Organizations and drawing attention of world political and business communities in 2016 to these problems demonstrates the extraordinary relevance and practical significance of the problem.

Recent research and publications analysis. The concept of social capital was introduced in the scientific use in the late 60s of the last century in the works of Lida D. Hanyfan. In the future, a significant contribution to its study did P. Bourdieu, J. Coleman, R. Putnam and F. Fukuyama.

Paper objective. Article purpose – to consider process of global social capital formation, content and development models of this phenomenon.

Paper main body. The basic components of a social capital – social communications which developed historically and also are built consciously on the basis of the choice of formal institutes, and from as far as the last consider informal regulations and constitute development, mutual understanding and trust between actors. Latest global crisis began to signal of urgent need accelerate the selection and forming of formal rules and institutions which would promote progress of world economic system, development of a global social capital. The ideal model of complete global social capital is possible in case of harmonious coordination of formal and informal rules on macro – and megalevel. The output of national economy on the path of sustainable development is possible on condition of interface of a national and global social capital.

Conclusion of the research. Global crises, sluggish overcoming of their consequences, binding of economic, environmental, technological hazards which increase risks of global catastrophic global threats lead to the intensification of global social capital. World rules and norms which are formed by the international organizations encourage to internal institutional changes of individual national economies. Adaptation of national economies to global formal and informal institutes becomes a precondition for sustainable development of the world economy and national economies.

Short Abstract for an article

Abstract. The purpose of this article is to examine the process of formation of global social capital, the content and model of development of this phenomenon. The article identifies that global social capital by pairing with national social capital may output of the national economy on the path of sustainable development.

Key words: global social capital, national social capital, non-formal institutions, sustainable economic development, formal institutions.